

Obracanje Visokog predstavnika Wolfganga Petritscha Vijecu sigurnosti Ujedinjenih nacija

Uvazeni gosp. predsjednice,
Clanovi Vijeca sigurnosti,

Obracam vam se u vremenu iskusenja za tesko steceni mir na Balkanu. Dim nad planinskim selima i zvuci zestoke puscane paljbe opet su tu, ovaj put u Makedoniji i Srbiji, dok sa pretezno hrvatskih područja u Bosni i Hercegovini ponovo dolaze pozivi na etnicku podjelu.

Medutim, ovoga puta ne mozemo reci da ne znamo sa kakvim izazovima smo suoceni u naporima na ucvrscivanju mira u jugoistocnoj Evropi. Sada uistinu vidimo sta su ti izazovi to su lideri proslosti koji se plase da ce ih pozitivne i stvarne promjene sadasnjice lisiti moci, i politicke i finansijske.

Ovo je 18. izvjestaj koji podnosi jedan Visoki predstavnik, a cetvrti put da ja imam cast govoriti pred Vijecem sigurnosti. Zelim iskoristiti ovu priliku da pokazem kako moj Ured i druge medjunarodne organizacije ciji rad koordiniram u Bosni, kao sto su Ujedinjene nacije uspjesno djeluju protiv opasnih glasova koji zagovaraju podjele u Bosni i Hercegovini. Zelim pokazati kako vladavina zakona i trzisne i ekonomski reforme preobrazavaju ovu zemlju i upucuju je na put integracije sa Evropom. I kako sve ovo moze posluziti kao model za ostatak regionala.

Mi ne smijemo ustuknuti pred pojmom nekoliko naoružanih ljudi ili bucnih prijetnji i odreci se tesko obavljenog posla i milijardi dolara utrosenih na izgradnju temelja za stabilan i prosperitetan Balkan.

Nas kontinuirani angazman u Bosni i Hercegovini mozete posmatrati na dva nacina kao moralni imperativ ili jednostavno kao zdrav razum koji prepoznaje sopstveni interes. Kako god bilo, medjunarodna zajednica bi izasli kao gubitnik ukoliko bili odustali od napola obavljena posla.

Evo zbog cega:

S obzirom na revolucionarne promjene do kojih je prosle godine doslo i u Hrvatskoj i u Jugoslaviji, smatralo se da su rezultati opcih izbora odrzanih u novembru prosle godine razocaravajuci. Medutim, kada se uzme u obzir karakter Bosne i Hercegovine, kao istinski multietnicke zemlje gdje je tokom rata izmedju 1992. i 1995 godine skoro cetvrt miliona ljudi izgubiloivot prelaz na umjerene stranke je i stvaran i ohrabrujuci.

Broj mandata u drzavnom Zastupnickom domu, koji su osvojile stare nacionalisticke stranke puput bosnjacke Stranke demokratske akcije, SDA, Srpske demokratske stranke, SDS i Hrvatske demokratske zajednice, HDZ od kojih niti jedna, usput budi receno, nema neki narocit demokratski kredibilitet — pao je sa 36 od ukupno 42 koliko su imale 1996. godine na samo 19 na posljednjim izborima. Najzastupljenija je multietnicka Socijal-demokratska stranka, SDP, sa devet mandata.

Gotovo 10 godina nakon izbijanja rata u Bosni i Hercegovini, ova je promjena po prvi put u ovoj zemlji dovela do uspostavljanja vlade koja nije nacionalistica kako na drzavnom nivou tako i u Federaciji, u kojoj pretezno zive Bosnjaci i Hrvati. U Republici Srpskoj, entitetu gdje uglavnom zive Srbi, na celu Vlade se nalazi umjereni tehnokrata. Novi premijer Bosne i Hercegovine odnosno premijer na drzavnom nivou, Bozidar Matic, najavio je planove za provedbu trzisnih reformi, stvaranje radnih mjesta i omogucavanje stotinama hiljada gradjana Bosne i Hercegovine, koji su i dalje izbjeglice ili raseljena lica, da se vrati u svoje domove. Ovo smatram vaznim indikatorom da moj "ownership concept", koncept odgovornosti lokalnih vlasti i gradjana za probleme ove zemlje - konacno pocinje funkcionirati.

Gospodine predsjednice, dame i gospodo: Zelimo li gospodina Matica ostaviti samog bas sada, dame i gospodo, kada situacija u Bosni i Hercegovini pocinje bivati bolja?

Jedan ugledni americki kolumnista, koji u naslovu svoje kolumnne kaze "Nacionalizam jos uvijek dominira" smatra da bismo vjerovatno to trebali uraditi. Isti je napisao: "U buducnosti cemo vjerovatno biti svjedoci podjele izmedju Hrvatske i Srbije, ne-muslimanskih dijelova Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina kakva danas postoji i na cije je stvaranje veliki utjecaj izvrsio Richard Holbrooke za vrijeme pregovora odrzanih u Daytonu 1995.godine,

vjerovatno je suvise vjestacka tvorevina da bi mogla prezivjeti."

Ovakva ideja, sto i jeste zabrinjavajuce, je sve vise u opticaju u akademskim krugovima, kao i drugdje na obje strane Atlantskog okeana. Tek odnedavno diskreditovana ideja "prastare etnicke mrznje", koju je medjunarodna zajednica koristila kao ispriku za svoju inertnost pocetkom 90-tih, dobiva na snazi dok istovremeno nacionalisticki protagonisti u Hrvatskoj, Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini gube moc.

Jedan od onih koji gube tlo je i gosp. Ante Jelavic. Nakon niza provokativnih poteza s njegove strane, ovog mjeseca sam ga smijenio sa funkcije clana zajednickog Predsjednistva Bosne i Hercegovine. Takodje sam mu zabranio dalji angazman u bilo kojoj politickoj stranci, uključujući i u HDZ-u koji je predvodio sve do prije dvije sedmice. Ista zabrana se odnosi i na tri njegova zamjenika tvrdolinijasa.

Jelavic je djelovao u pravcu rusenja Daytonskega mirovnog sporazuma, ugrovavajući time ustavni poredak u Bosni i Hercegovini, kao i mir u toj zemlji. Njegova stranka je mjesecima bojkotirala zvanicne institucije, zbog cega su svi oni koji su za tu stranku dali svoj glas ostali nezastupljeni. Uprkos konkretnim upozorenjima, njegova stranka je na sâm dan izbora odrzala politicki miting pod platom referendumu. Takodje je ucestvovao na mitingu podrške dvojici osudjenika za ratne zlocine koje je Tribunal u Hague proslog mjeseca osudio za zlocine protiv covjecanstva. Ukrzo nakon toga je njegova stranka, tvrdeći da govori u ime Hrvata u Bosni i Hercegovini, najavila plan za uspostavljanje samouprave. Bio sam primoran da poduzmem odlucne mjere.

Nas kolumnista bi rekao "rekao sam vam".

Ali, o cemu se, zapravo, radi?

Vec duzi niz godina nacionalisti Jelavicevog soja se bogate iskoristavajući strah i sumnje stanovnistva koje jos uvijek pokusava prevladati strahote rata. HDZ je u predizbornoj reklami podravackog sadrzaja, koju je kasnije zabranio OSCE buduci da je bila u suprotnosti sa izbornim pravilima, prikazao Muslimane, inace susjede bosanskih Hrvata, kao krozedne Saracene kako stavljujaju nevinu djecu pod mac. Ne treba puno da biste ubijedili nekoga sa ogranicenim pristupom izbalansiranom izvjestavanju da im je život u opasnosti. Strah je bio karta na koju su godinama igrali i koja im je zagarantovala veliki odaziv biraca.

Ali stranke poput HDZ-a se nalaze u nevolji. Sve u svemu, glasovi za HDZ mandate u drzavnom parlamentu su opali sa 340,000 na prvim poslijeratnim izborima 1996. godine na svega 160,000 prosle godine. Istina je da je srpski SDS, kojeg je osnovao optuzeni za ratne zlocine Radovan Karadžić, u Republici Srpskoj dobio veliki broj glasova. Unatoč tome, ta stranka je ipak morala prihvati umjerenu vladu koju sam ranije pomenuo.

Sve u svemu, gospodine Predsjednice, dame i gospodo, izvori straha i novac koji je taj strah proizvodio i slijevao u riznice nationalistickih stranaka vec polako blijede.

Rekordan broj izbjeglica i raseljenih osoba je prosle godine zaključio da je situacija u dovoljnoj mjeri bezbjedna te su se vratili svojim domovima. Ali, jos uvijek su se javljali zločinacki incidenti sa ciljem ulijevanja straha i odvraćanja od povratka kuće su gorile u istočnim dijelovima Srebrenice, bilo je demonstracija i svakodnevni zastrasivanja dužnosnika koji rade u stambenim organima na provedbi novih, striktnih imovinskih zakona.

Ipak je u toku 2000. godine zabiljezen povratak 67,000 osoba u Bosni i Hercegovini i to u područja gdje pripadaju manjinskom stanovništvu. Ta brojka je gotovo dvostruko veca od broja ostvarenih povratak u 1999. godini.

Visoki komeserijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice je izvijestio da ove zime nije bilo satorskih naselja i da je ove godine proces povratka dobro startovao zahvaljujući blagoj zimi. Tako se u januaru 2001. godine na prostoru cijele Bosni i Hercegovini vratilo svojim domovima 4,026 osoba iz reda manjinskog stanovništva, dok je u istom mjesecu prije godinu dana zabiljezen povratak 1,688 osoba.

Kada izbjeglica bosnjacke nacionalnosti ima samopouzdanje da se vrati u mjesto poput Srebrenice, u kojem se dogodio najveći masakr u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, onda mozete biti poprilično sigurni da nationalisticka poruka gubi na snazi. I dalje cu odlucno djelovati i sa funkcije smjenjivati sve one dužnosnike koji opstruiraju vladavinu prava u oblasti od vitalnog znacaja – povratka.

Nacionalistima se ne svidja kako su vladavina prava i trzisne reforme pocele da nagrizaju ono sto je nekad predstavljalo njihov ekonomski posjed i institucionalizirano razbojnictvo koje su uzimali zdravo za gotovo.

Dana 31. decembra prosle godine zatvoreni su zavodi za platni promet, stari komunisticki monopol i nad finansijskim transakcijama, koji su u toku rata bili pod strogom kontrolom tri vodece nacionalisticke stranke. Komercijalne banke, medju njima i nekoliko zapadnih banaka, preuzele su njihovu ulogu. One pruzaju bolje usluge i omogucavaju pravu konkurenco. Visina kamata na kredite pala je sa oko 30 posto na svega 10 posto.

Bosna i Hercegovina je i dalje uveliko ovisna o medjunarodnoj pomoci koja prema procjenama cini 60 procenata bruto drustvenog proizvoda. Ali je stvarni rast bruto drustvenog proizvoda u 2000. godini iznosio pristojnih 10 procenata i inflacija je u Federaciji povecana za svega 3 posto. U 2000. godini je inflacija u RS-u znatno usporena i iznosi osam procenata.

Penzioneri i dalje predstavljaju ugrozenu kategoriju populacije, iako kontroverzni zakon s ciljem okoncanja stetne prakse zaostalih isplata ipak ima pozitivnog efekta. Njihova protestna okupljanja puna gnjeva su se okoncala s prošlom godinom.

Moj Ured je bio primoran da nametne i previse pozitivnih pomaka. Vlada Bosne i Hercegovine koja odlazi sa političke scene odbijala je da usvoji zakon o reformi penzionog sistema, cime je rizikovala gubitak na desetine miliona dolara prijeko potrebne pomoci MMF-a i Svjetske banke. Morao sam nametnuti taj zakon.

Ali zato vjerujem da sa novom bosansko-hercegovackom vladom gradjani te zemlje imaju po prvi put vodje koji zele taj proces preuzeti u svoje ruke i sami izvravati duznosti i obaveze vlade.

I nova država i entitetske vlade imaju ambiciozne planove za daljnje reforme smanjenje poreskih stopa i prosirenje poreske osnove, poboljšanje naplate carinskih dazbina i akciza, te nastavak privatizacije – kojima zele privuci i domace i strane investitore, te izbalansirati zvanicne budžete.

Nove vlade su u velikoj mjeri zainteresirane za prekid lanca krijumcarenih cigareta i alkohola, zbog kojeg su, prema procjenama, svake godine bili na gubitku u iznosu od jedne četvrtine milijarde dolara. Dio većeg pouzdanja je veća transparentnost i vladavina prava opet nesto sto nije po ukusu nacionalista.

Proslog mjeseca sam sa funkcije direktora Elektroprivrede smijenio Edhema Bicakčića, koji je sve donedavno bio premijer Vlade Federacije i visi zvanicnik bosnjačke stranke SDA. Sada se protiv Bicakčića vode cetiri krivice istrage zbog prevare i zloupotrebe javne funkcije. Nisam zelio da on bude na sceni budući da ove godine zapocinjemo reorganizaciju javnih komunalnih preduzeća kao što su preduzeća za elektroprivredu i telekomunikacije. Distribuciju tih usluga, određivati će efikasnost i cijena, a ne prepostavljena etnicka pripadnost korisnika.

Ovo je uputilo jasan signal zvanicnicima da moraju temeljito promijeniti svoje ponasanje i, uz stvaranje suda na državnom nivou koji će arbitrirati u medjunarodnim trgovinskim sporovima, u mnogome doprinijelo ojačanju povjerenja donatora.

Medutim, gospodine Predsjednice, dame i gospodo, to nije imalo skoro nikakvog ucinka na samouvjerenost nacionalista.

Od mog zadnjeg obracanja Vijetu sigurnosti također sam donio vaznu odluku o uspostavljanju Ustavnih komisija u oba entiteta. Ove Komisije će na privremenoj osnovi osigurati implementaciju historijske odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda u oba entiteta, sve do njene konačne implementacije koja se očekuje u toku ljeta.

Ova značajna pravna odluka u sustini znači da će prava svih konstitutivnih naroda u BiH, Bosnjaka, Hrvata, Srba i Ostalih, kao gradjana BiH biti u potpunosti zasticena putem zakona u oba entiteta cak i prije nego što dodje do potpune implementacije Odluke Ustavnog suda BiH. Ovo će imati ogroman i pozitivan uticaj na mnoge oblasti javnog života, od obrazovanja do zaposljavanja. To se nacionalistima takođe ne dopada.

U decembru prošle godine sam uspostavio Nezavisnu sudsку komisiju kako bih u cijeloj zemlji pokrenuo reformu sudsstva i tuzilastava. To bi trebalo pomoci u uspostavi vladavine prava.

Pozitivne reforme, demokratske vlade koje zele clanstvo u Evropskoj Uniji su takođe dio svakodnevnice u susjednoj Hrvatskoj i Jugoslaviji. Bosna i Hercegovina je upravo imenovala svog prvog ambasadora u Beogradu.

Kako će mnogobrojna medjunarodna zajednica moći osigurati da Balkan bude integriran u Evropu kao jedan miran i prosperitetan region? Uprkos svoj njegovoj kompleksnosti, vjerujem da je odgovor na ovo pitanje relativno

jednostavan.

Prije svega, moramo i dalje pruzati nasu punu podrsku haskom Medjunarodnom tribunalu Ujedinjenih naroda za zlocine pocinjene na teritoriju bivse Jugoslavije. To je institucija koja ostvaruje rezultate. Izuzetno vazna presuda donesena u slucaju Kunarac proslog mjeseca predstavlja prvu presudu u kojoj se masovna silovanja pojedinacno tretiraju kao zlocin protiv covjecnosti, sto ima ogroman znacaj za prava zena sirom svijeta.

Mnoge osobe osumnjicene za ratne zlocine takodje shvataju upozorenja. Biljana Plavsic, bivsa predsjednica Republike Srpske, optuzena za zlocine protiv covjecnosti u januaru se predala Tribunalu. Ovog mjeseca je, Blagoje Simic, optuzen za zlocine protiv covjecnosti koje je pocinio kao najvisi civilni zvanicnik u bosanskom gradu Samcu u toku rata, otputovao u Hag i sam se predao Sudu. On je prvi drzavljakin Jugoslavije koji je to dobrovoljno ucinio.

Ne smijemo prestati vrsiti pritisak. Vlada Sjednjene Americkih Drzava je jasno dala do znanja novim organima vlasti u Beogradu da moraju saradjivati sa Tribunalom ili se suociti sa ukidanjem medjunarodne pomoci. Ovo ne smije biti prazna prijetnja.

Moramo se pobrinuti da Slobodan Milosevic, Radovan Karadzic i Ratko Mladic budu dovedeni pred lice pravde i da odgovaraju za svoje sudjelovanje u jednom od zadnjih, jezivih cinova mracnog stoljeca. Kao sto je pisac Michael Ignatieff rekao o nekaznjavanju ratnih zlocina: "Time se krug nekaznjavanja nastavlja, tako da se narodi i dalje slobodno mogu prepustiti svojim fantazijama o nepostojanju krivice."

Drugo, moramo prestati da obracamo paznju samo na ljudi s oruzjem, kao sto su oni na makedonskoj granici ili u Presevskoj dolini na jugu Srbije.

Nismo uspjesni kada smo nejasni. U Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj i u Saveznoj Republici Jugoslaviji bili smo uspjesni svaki put kada je medjunarodna zajednica bila jednoglasna.

Prekrjanje granica na Balkanu, pokusaji zadovoljavanja nemogucih zahtjeva nacionalista koji zagovaraju eksluzivisticku politiku, istrajavanje na jednonacionalnom idealu koji moze biti ostvaren jedino na pustom ostrvu, samo vodi ka daljem krvoprolicu i prolongiranom angazmanu medjunarodne zajednice. Haos ide u prilog jedino ratnim profiterima.

Implementacija Daytonskog mirovnog sporazuma pokazuje koliki znacaj ima pripadnost drzavi, koja je zasnovana na vladavini prava, sto je i stvorilo temelje za prosperitetne Sjedinjene Americke Drzave i ujedinjenu Evropu. To daje snagu ljudima jer im omogucava da putuju, trguju i razgovaraju bez straha, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, jezik koji govore ili vjeru koju isповjedaju.

Imamo vrlo snazna sredstva za uvjeravanje. Narodi jugositoce Evrope se mozda trenutno i ne slazu oko mnogih stvari, ali se slazu u jednom svi zele biti clanovi prosperitetne Evropske Unije. Taj put ce za njih biti dug, ali on istovremeno mora biti i nesto vise od nejasne nade. Moramo nastaviti da u konkretnom smislu prezentiramo ove mogucnosti, kao sto to vec cinimo putem Pakta za stabilnost i drugih organizacija.

Buducnost balkanskog regiona vec poprima oblike u Bosni i Hercegovini. Izbori su pokazali da njeni gradjani pocinju uvidjati da zbog nacionalizma postaju siromasni i izolirani. Moramo nastaviti graditi na dosadasnjim postignucima. Nesmijemo odustati sada kada je posao tek napola zavrzen.

Gospodine Predsjednici, dame i gospodo, zahvaljujem Vam se na paznji.